

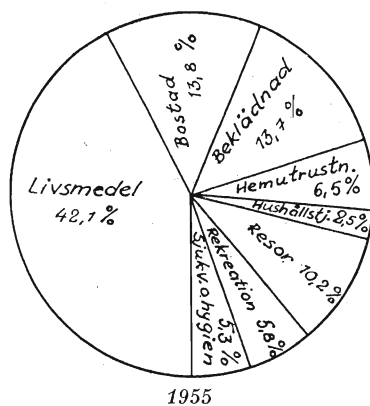
Troliga tendenser i den framtida konsumtionsutvecklingen

Vår tids spåmän kallas prognosmakare

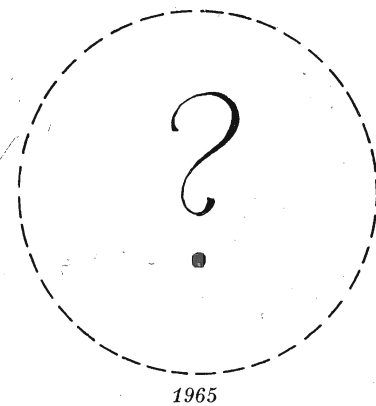
Av amanuens Göran Albinsson, Industriens Utredningsinstitut

Om inte framtiden vore förborgad, skulle nog de flesta människor anse, att livet förlorat mycket av sin tjusning. Trots detta har astrologer, spåkäringar och andra, vilka gett sig ut för att kunna blicka in i framtiden, alltid kunnat räkna med en säker publik.

Eftersom i synnerhet företagare och politiker måste planera och handla på ibland mycket lång sikt, finns även i vår »upplysta» tid marknad för profeter. Man nöjer sig dock i allmänhet inte med stjärntyderi, utan vill i stället ha erkända vetenskaper till hjälp. Nutidens spåmän kallas prognosmakare. — Här skall inte ges exempel på misslyckade eller lyckade prognoser. Vi ska ge oss direkt in på uppgiften att se vad den framtida privata konsumtionen kan tänkas få för inriktning på olika varor och tjänster. Underlaget härför utgör den undersökning av konsumtionen för tiden 1931—1955, kompletterad med en prognos för tiden fram till 1965, som håller på att färdigställas inom Industriens Utredningsinstitut (IUI).

1955

1965

Hur kommer konsumtionskakan att se ut 1965?

att lysa över landets konsumenter. IUI:s prognos kommer i så fall att gälla de senare år, då vi hoppas konsumtionsökningen fått ny vind i seglen. Vad vi här är ute efter är mindre konsumtionens totalutveckling än dess strukturella förändringar. D.v.s. hur kommer en konsumtionsökning att fördela sig på olika varor och tjänster?

De stora linjerna

När man skall se framåt, är det lämpligt att först blicka tillbaka. Vår första fråga blir då denna: Vilka har huvudtendenserna i den gångna utvecklingen varit, och kan dessa tänkas sätta sin prägel även på den framtida konsumtionen?

Under det sista kvartssekle har köpen av flertalet vanligare livsmedel, skor, underkläder och andra varor av nödvändighetskaraktär ökat ganska litet. Däremot har det skett en kraftig ökning av konsumenternas utgifter för motorfordon, pälsar, skinnkläder, leksaker, tidningar, nöjen och liknande mera umbärliga varor och tjänster. Dessa tendenser är en normal följd av stigande levnadsstandard. Förbrukningen av olika varor och tjänster har olika känslighet för inkomstförändringar; en del ökar mindre och andra mera. Om nu inkomsterna stiger i framtiden kan man med stöd av tidigare erfarenheter vänta sig att konsumtionsökningen skall bli särskilt kraftig på bl. a. följande områden: dam- och barnkonfektion, pälsar, skinn-

kläder, grönsaker, frukt, restaurangbesök, möbler, heminredningstextilier, handväskor, böcker, tidningar och nöjen. Naturligtvis gäller detta under förutsättning att inte några större förändringar inträffar i fråga om prisrelationerna.

I samband härmed kan det förtjäna nämnas en viktig faktor, som påverkat den tidigare utvecklingen men som troligen inte kommer att verka i framtiden. Vad som avses är hyresutvecklingen. Under perioden 1931—1955 sjönk bostadskostnadernas andel i de totala konsumtionsutgifterna från omkring 20 % till 14 %. Detta berodde på, att hyrorna steg mycket litet i förhållande till övriga priser. Man kan alltså hävda, att den låsta hyresnivån beredde utrymme för expansion på andra områden. Det ser ut, som om bladet här skall vända sig. Vad vi nu kan förvänta oss är snarare en höjning av hyrorna i förhållande till övriga priser.

En annan tendens, som präglade den gångna utvecklingen, är konsumenternas strävan att underlätta arbetet med hemmets skötsel. Dels har köpen av hushållsmaskiner ökat kraftigt, dels har det varit fråga om en övergång från »råvaror» till förädlade varor, t. ex. från mjöl till bröd, från tyger till konfektionsvaror, från garner till trikåvaror. Den sistnämnda tendensen har förstärkts av, att de olika färdigvarorna stigit mindre i pris än respektive »råvaror». Utan tvivel är det här fråga om en framtidsmelodi. Till de tidigare nämnda »framtidsvärderna» adderar vi alltså

Det gäller att ha ryggen fri

Det absolut viktigaste för en prognosmakare är, att han gör sina prognoser på ett sådant sätt, att det absolut inte kan efteråt kontrolleras, hur de utfallit. Ett sådant syfte uppnås genom att prognosen förses med förbehåll eller göres betingad. Vi skall avstå från siffermässiga preciseringar och behöver därför inte redovisa så många reservationer. Några förtjänar emellertid nämnas.

IUI:s grundantagande är, att den genomsnittliga konsumtionen per individ kommer att stiga i samma takt som under de sista 25 åren, när depressions- och krigsåren frånräknas, d.v.s. med 3 % per år. Detta innebär en stegring per individ med 34 % från 1955 till 1965. Och eftersom antalet konsumenter kommer att stiga, blir den totala konsumtionsökningen ungefär 38 %. — Enligt den nyligen publicerade statliga långtidsutredningen finns skäl att antaga, att under de närmaste åren kommer knapphetens kalla stjärna

charkuterivaror, färdiga konserver, djupfrysta och vacuumtorkade livsmedel.

Hushållsmaskinerna är däremot vanskligare att yttra sig om. De tillhör vad som brukar kallas varaktiga varor. Visserligen har flertalet elektriska apparater expanderat särskilt kraftigt under perioden 1931—1955 men detta beror på att det varit fråga om en genombrotts- eller introduktionsperiod. Köpen av dammsugare och symaskiner kommer troligen att öka även i fortsättningen, ehuru i långsammare takt. Mycket beror naturligtvis på de tekniska förändringarna. Introduktionen av elektriska symaskiner innebar en extra stimulans åt köpen av symaskiner. Med reservation för tekniska förändringar syns det som om det närmaste decenniet skulle bli den period, då först och främst televisionapparater, men även hushållstvättmaskiner »slår igenom». I USA har man kunnat konstatera återverkningar av televisionens expansion dels på köpen av radioapparater, dels på utgifterna för nöjen.

Sedan finns det andra varaktiga varor, såsom glas, porslin, linne, cyklar och järnvaror, av vilka köpen vuxit långsamt hittills och troligen kommer att göra så även i fortsättningen.

På de personliga tjänsternas område har vi två tendenser, som troligen kommer att verka även i framtiden. Det är fråga om en minskad användning av skräddeles, skomakares och hembiträdens tjänster. Förklaringen till denna utveckling är att priserna på dessa tjänster stigit avsevärt mera än övriga priser eftersom hantverket har mindre rationaliseringsmöjligheter än industrien. — Någon konkurrens från industrien har däremot inte tandläkare och läkare, varför man kan räkna med att användningen av deras tjänster skall ungefär öka i takt med inkomsterna.

Bilen har ännu inte slagit igenom

Vi sade nyss, att köpen av vissa varaktiga varor under en introduktionsperiod expanderade i ett mycket kraftigt tempo. Exempel gavs på sådana artiklar, som hade sin genombrottsperiod bakom sig, och på sådana som troligen skulle slå igenom under det närmaste decenniet. Bilarna intar härvidlag en mellanställning. Köpen av bilar har vuxit kraftigt under de sista decennierna och kommer att så göra ytterligare en lång tid framåt ehuru i avtagande

tempo. Antalet personbilar var vid 1955 års slut omkring 640.000. En imponerande siffra kan det tyckas. Men vi måste komma ihåg, att utslaget per invånare motsvarar det den biltäthet USA hade i början av 1920-talet. Mot den bakgrunden bör en uppskattning av personbilsparken till 1,2 miljoner fordon år 1960 ses.

I detta sammanhang förtjänar det nämnas, att man ännu inte lyckats få någon klarhet i vilka avseenden bilinnehav återverkar på annan konsumtion. Inom IUI bearbetas f. n. en stor intervjuundersökning avseende bl. a. bilägarnas konsumtionsvanor. Utöver att bilägare i olika inkomstlägen dricker mindre sprit än icke bilägare med samma inkomster, finnes uppenbarligen inga utpräglade skiljaktigheter i konsumtionsvanorna. — Vi skall inte gå in på den mängd olika förklaringar, som kan tänkas, utan vill bara i största allmänhet varna för förhastade slutsatser. Förbrukningen av skor har t. ex. inte ökat i takt med övrig konsumtion. Detta går alltså inte att »förklara» med att folk sliter mindre skor därför att det åks alltmera bil.

Inkomstfördelningen är av stor betydelse

Med hänsyn till den framtida befolkningsutvecklingen kan man lätt förutsäga en minskning av leksaksaffärernas kundkrets under ett decennium framåt. När sedan 1940-talets stora barnkullar kommer upp i giftasvuxen ålder och själva sätter barn till världen, vänder sig bladet igen. Å andra sidan bedrivs en statlig inkomstfördelningspolitik till barnfamiljernas förmån. Barnbidragens införande 1947 återspeglas i en höjning av leksakskonsumtionen under 1940-talets sista år. Detta kan komma att upprepas i samband med kommande höjningar av barnbidragen. Vidare har vi tänkbara effekter av de planerade pensionsreformererna. Flera av de varor vi tidigare karaktäriserade som framtidsvaror konsumeras i mindre utsträckning av äldre personer än yngre och medelålders. Exempel härpå är sportartiklar, nöjen, böcker och vissa hemutrustningsvaror. Flykten från landsbygden till tätorter innebär en geografisk inkomstfördelning. Enligt samstämmiga prognoser kommer denna att fortsätta. En av de viktigaste återverkningarna härav på konsumtionens område berör livsmedlen. Jordbruksbefolkningen får många livsmedel ur den egna rörelsen, såsom potatis, ägg, mjölk och

Spelet om penningvärdet

Sent omsider har nu den långa efterkrigsinflationen på allvar börjat inses av och uppröra svenska folket — bortsett från hr P. Holmberg i LO, som nyligen presterade en egendomlig artikel i motsatt riktning i *Ekonomien* — vars ledande ekonomer fortsätter sina »recept till hr Sträng». Nyss ironiserade prof. *Anders Östlind* i St. T. över »hemligstämplingen av inflationen» och efterlyste en ny Knut Wicksell för uppfostran av inflationsoffren att misstro statsmakten förmåga att sköta penningvärdet och därmed få in den på bättre vägar. Nu kommer hr Wigforss' kände rådgivare i skattefrågor, uppsalaprofessorn *Erik Lindahl* med en liten skrift, där han med rubriken »spelet om penningvärdet» menar »uppoffrande av penningvärdet för politiska syften». En dylik politik kan ej, konstaterar förf., med framgång fullföljas någon längre tid. Han räknar också med att man nu äntligen kan räkna med »full förståelse för en politik, som inriktas på att definitivt avbryta inflationsprocessen och stabilisera kronans köpkraft med alla erforderliga medel».

Även om penningpolitiken också i fortsättningen ingår som en integrerande del av den ekonomiska politiken hävdar prof. Lindahl att riksbanken liksom förr i världen måste få ett självständigt ansvar för penningvärdets upprätthållande. Riksbanken skulle därvid sörja för att den ekonomiska politiken icke medfinge äventyra penningvärdet. Lyckas detta skulle frågan om penningvärdet kunna avföras från den politiska debatten och det olycksaliga »spelet om penningvärdet» vara sluttat.

Spelet om penningvärdet. Av Erik Lindahl. K. F:s bokförlag. 63 sid. Pris 3:25.

kött. En minskning av jordbrukarbefolkningen ökar alltså handelskundkrets. 1939 såldes ungefär 85 % av alla livsmedel via handeln, vilken andel 1953 hade vuxit till 90 %. Av allt att döma fortsätter denna utveckling. Detta innebär att handeln får »kompensation» för en tänkbar avsakning i den redan långsamma volymökningen av livsmedelskonsumtionen, emedan en allt större relativ del av livsmedlen går via distributionen.

Göran Albinsson.